

313 *meslo pruh* – 318 *tě líčci* (duál) ta líčka – 319 *u biele* v bílé barvě – 320 *tě ta* (líčka) – 321 *nezbyvše nepozbyvše* – 323 *zelenásta* (duál) zelenala – 327 *spenši* sepravši – 328 *zatvočivši zavřevši* – 329 *tiši se* utichla – 330 *lichý* nespravedlivý, podvodný, zlý – 331 *bitie tvořiechu* bili – 332 *nořiechu* se ronily se, tekly – 333 *z jejie oči jasnú* (duál) z jejích jasných očí – 334 *čilú nečasnú* v zlé, kruté chvíli – 336 *pest hanba* – 338 *milejí* milejší – 346 *kvúci* kvetoucí – 349 *zahnávše* je zajevše do něho – 355 *dle ustavičnosti* pro stálost, ze stálosti – 358 *batožná duha* modřina batohem (t. j. důtkami) způsobená – 359 *vzdřehši* způsobivši – 363 *mukař* mučitel – 365 *by byla* že jest – 366 *milost* láska – 378 *u zvláštivé prietě* ve zvláštním boji, sváru – 380 *meč* udeří – 382 *plt* pleť, kůže – 383 *zvžením svázáním, spletením; za se* nazpět – 384 *ostaniechu* zůstaly – 387: jedna proti druhé – 391 *postata* podstata – 311-391 barvy tváře, vlasů a ran Kateřininých vysvětluje básník ve shodě se středověkou symbolikou barev jako znaky lásky Kateřiny ke Kristu: zelená znamená počátek lásky, modrá věrnost a vytrvalost, černá smutek, bílá naděje, červená žár lásky a žlutá ukojení lásky

393 *bieše stany* vše *rozbila* usídlila se – 395 *muože* mohla – 396-399: v. ukázkou o Tristramovi a Izaldě (na str. 383-388); láska Kateřinina ke Kristu se tu přirovnává k lásce Tristrama a Izaldy – 399 *sl'úbenie* zasnoubení – 402 *rozžženie* zanicení – 404 *nořieše* ronila – 406 *čticě* úzkost – 408 *nerozpáci* se nezviklalo se (ani trochu) – 409 *jedno ež* až na to, že

LEGENDA O BLAHOSLAVENÉ ANEŽCE

Českosť námětu se tato skladba blíží legendě prokopské. Zakládá se na latinské legendě, kterou napsal okolo roku 1320 nějaký český františkán jako podklad pro kano-nisační řízení. – Česká skladba je dochována jen v nepatrných zlomcích (84 celých veršů a 16 veršů neúplných), jež odpovídají částem 9. až 12. kapitoly latinské předlohy a líčí události před Anežčinou smrtí a po ní. Byl-li poměr českého textu i v nedochovaných částech k latinské předloze podobný jako v dochovaných zlomcích, lze předpokládat, že celá legenda měla 1500 až 2000 veršů a byla tedy nejdelší staročeskou legendou po legendě kateřinské. Nepatrný počet dochovaných veršů neumožňuje nám udělat si jasný obraz o umělecké hodnotě legendy jako celku, ale i zachované zlomky ukazují, že kult svěťice se neomezoval jen na prostředí, v němž žila a působila, ale že byl rozšířen i mezi lidem.

Jako ukázkou podáváme nejdelší souvislý zlomek o klášterní sestře Kateřině.

(V tomto zlomku se dochovala jedna z posledních částí legendy, ličící konec života bla-hoslavené Anežky a události, které se přitom v klášteře staly.)

- .....bu božie tělo,
 jehožto žádala zavše;
 milú Angnu zpoviedavše,
 pak jiej božie tělo dachu,
 potom ji olejeváchu.
 5. V tom zákoně panna jiná,
 tak řečená Kateřina,
 deset let byla v nemoci,
 žeť nemohla bez pomoci
 ani léci ani vstáti;
 10 musili jiej pomáhati.

- Vzvědě, že olejována
 Angnežka, přihotována
 na tu dalekou cestu
- 15 k tomu nebeskému městu,
 zvolá hrozným hlasem stručně,
 až hlas její vzniesie zvučně,
 žádající svú vší sílu,
 byť mohla Angnežkú s milú
- 20 pomluviti as konečně.
 Přinesu ji panny vděčně
 tam k světiej Angnežce k lóži.
 Tu uzřevši sluhu boží,
 ana se již kochá v božě,
- 25 vecé: „Auvech, mně nebožě,
 čímž již viac oduším sobě,
 ktoli mě utěší po tobě,
 má žádúcie matko milá?
 Tys mě v božě vždy těšila.
- 30 Byť mi se ta radost stala,
 bych po tobě neostala,
 jsúc v tejto nuznej. . . . .“

3 *Angna Anežka* (lat. Agnes) – 5 *olejeváču* dali poslední pomazání – 6 *zákon* řád, řehole
 – 10 *léci* lehnouti – 16 *stručně* jadrně – 20 *promluviti as* promluviti aspoň – 21 *vděčně* ochotně
 – 25 *mně nebožě* mně nebohé – 26 *viac oduším sobě* nadále utěším se – 30 *byť* kdyby

TRISTRAM A IZALDA

Česká báseň, pozoruhodná svým rozsahem (má téměř 9000 veršů), je zpracována podle německých předloh (Eilharta von Oberg, Gottfrieda von Strassburg a Heinricha von Freiberg); její skladatel se soustředil pouze na děj a dobrodružné epizody, jež líčí dosti jednotvárně. Vypráví, jak král Marek vyslal svého rytíře, odvážného Tristrama, aby mu přivezl nevěstu. Je to irská princezna Izalda. Tristram a Izalda při návratu ke králi omylem vypijí kouzelný nápoj lásky, který je určen Markovi a Izaldě. Autorovo líčení vztahu Tristrama a Izaldy je z velké části poplatné rytířským romantickým skladbám. Děj vrcholí smrtí Tristramovou a Izaldinou, kterou dosahují oba odpuštění krále Marka.

Naše ukázka líčí počátek lásky mezi Tristramem a Izaldou po požití kouzelného nápoje lásky.

Tristram odtavad obráti se přeč,
 sta se jemu toho tu milá věc,
 neb tu té krásné panny doby,
 pro niž se vážil všelikaké škody.

- 5 Pojev ji s její čelédku
i vsadi ji v svú lodičku.
Káza k sobě jíti plavčíemu
řka: „Obrat loď k králi mému!“
Ottavadž počechu se plaviti
- 10 pospěšně; i nemožieše strpěti
pospěchu Izalda krásná,
neb jest nebyla chvíle před se jasná.
K jednomu ostrovu se tu přistavichu
a tu odpočinutie sobě učinichu.
- 15 Jidechu ti všichni lidé z lodie,
aby učinili svú potřebu, to vědě.
Tristram jide tu chvíli ku panně,
k níž učini takové otázanie,
zdali by již chtěla jeti.
- 20 I počě Tristram velikú žiezen jmieti,
i káza sobě dáti pitie.
Neby tu šenka na to neščěstie.
Tu vecě jedna panenka:
„Pane, teď stojí jedno málo vínka.“
- 25 On je sobě přiněsti káza.
Panenka se s nižádným nepotáza
i přinese to pitie jisté,
neb jest mněla, by bylo čisté.
Tristram o tom nic nevěda,
- 30 že mu se o tom má státi sváda,
napi se jeho mnoho;
mněl, by bylo něco dobrého.
Poskyte jeho také panně.
A jakž se ona napi nelestně,
- 35 tak se jim zdáše oběma,
jako by byla na smysle něma.
I musichu se tak milovati,
a z nich toho ižádný nemoh rozuměti,
kterak tak v krátkém časě
- 40 byla sta laskavi na se.
Než zdá mi se, že jsú zvěděli potom,
kterak je mohlo býti o tom.

Tristram a ta jistá panna
byli jsú mezi svýma očima,

45 též bledý jakžto ona čřvena,
mniechu, by je nadstúpila žalost smrtnedná.
Tak je bylo veliké milování
mezi nimi bez jich chtěníe.
To se ot přijetie toho pitie stalo,
50 jehožto se panna styděla nemálo,
že j' tak velicě milovala
Tristrama a po něm milostí mřěla.
Tristram pro milování také
měl jest túženíe všelikaké.
55 Jechu se takto spolu obchoditi
a obyčejnějie s sebu býti,
nežli jsú kdy dřeve činili;
k tomu jsú je veliké milosti nutily.
Velikú jsú měli tesklivost
60 a nejednu túžebnú žalost,
bojiece se oba toho,
aby jeden nemiloval jiného někoho.
A když jeden druhého spatřil, ihned žalost
jměl toho a velikú tesknost,
65 jenž se smrti přirovnávala,
ot niežto nemoc rozličná přicházela.
A když ji Tristram spatřieše,
pro pravé tu hoře ostati nemožieše,
ale od nie se ihned odvrátil,
70 mně, žež by pro to života zbyl.
Ona také nebyla bez žalosti
pro milost jeho a bez těžké nemocnosti.
Tuž se oba v nemoc položiechu
a nižádnému toho nepraviechu,
75 protož jsú tak nemocni byli
a svú mysl velmi obtiežili.

Tuž ležiechu v nepokoji velikém
a v smutčě všelikakém,
též ve dne jakžto i v noci,
80 až slzy tečiechu z jich očí.
Tehdy ta panna jistá
zavolala na milého Krista
řkúc: „Auve, běda mně hubenie,
co já mám na svém srdci skúšěníe

- 85 pro toho jistého Tristrama mužě,
žež mi neslušie praviti té nůž.
Však bych tiem byla vesela,
bych věděla, jsem-li jemu míla.
Bez něho jest mé bezživotie,
90 on mi odjímá jedenie i pitie.
Však k němu nechci nésti
hněvu ani které nenávisti.
Co móže mezi nebem a zemí
lepšíeho býti a ve všem stvoření,
95 než ten muž převelmi silný,
jenž jest rek přieliš smělý,
a to j' častokrát ukazoval,
když jest hrozné věci podstupoval,
a což je kdy který rek činil,
100 to jest on také vždy naplnil.
On po ctnostech velmi stojí
a jezdí ke všelikému boji.
Čemu jest té řeči viece?
Nechme toho tak, mlčiece!
105 On jest jakžto nad olovo zlato,
proti němu všichni jsú jako bláto.“
Potom pomeškavši málo
vecě: „Běda mně, kak mi sě je stalo,
žež já jeho tak miluji
110 a jemu věrna býti sľubuji,
jenžto myslí té nikdy on neměl,
by mě také milovati chtěl.
Když mě muoj otec chtieše
jemu dáti za paní a porúcieše,
115 tehdy ten jistý mládenec
netbaje mne za jiného veze přeč.
Také já chci pokusiti toho,
zdali bych mohla užiti koho,
jenž by mú mysl od něho odvrátil
120 a tudy mně mé nůž ukrátil.
Protož, mé milé srdce,
netbaj na toho reka viece,
neb já svú mysl túžebnú
otvrátím ot něho již s hanbú.
125 Však mi sě zdá lépe, bych ho milovala,
než svój život za to dala.

A takto se toho domním,
že mu sama povědětí musím.“
I vecě k sobě: „Kterak mi tomu učiniti?

- 130 On může ve zlé pomyslití,
neb toto mé pravenie,
to móż býti bez pochybenie.
Mně se to zdá za podobné,
135 ačkoli jest mi škodné,
já chci sama čest zachovati,
by mi bylo život dáti,
než bych jemu pověděla,
neb zajisté toho bych škodu vzěla.
Mój život mně jest míl.
140 Věřu, snad mu bude tiem píl,
že urozumie snad mé milování;
však ižádny pohan nenie.
Já to chci na ščěstie vzpustiti
a poviem mu, kterak móż o mně býti.
145 Kto j' vie, kterak se to vzvede?“
Pověděvši to panna i sěde;
pečí a velikú teskností
byla odjata i túžebností.

- 150 Též jest Tristram byl objat
a týmž svazkem milosti spat
a myslěše po všě hodiny
po tej jistéj paní.
Jiného je srdce jeho
nemělo za práci čeho,
155 než je po ní vždy myslilo
a po ní ustavičně túžilo.
Tak puol čtvrtá dne ležiechu,
že oba ani pichu ani jechu,
a proti jich vóli právě
160 bezmále se jich ukrátí sdравie.
To se sta pro lačnost jedenie,
nemože jim pomoci chlěb, víno ani jiné pitie.
Takž i musichu nedužiti
a velmi v zlém bydle býti.
165 Když z Kurvenal zvěděl,
k Brangeneně takto pověděl:

- „Pověz mi to, proč jsú vždy byli
na svém srdci tak neveseli.“
Tehdy vecě Brangenena
170 přivolavši k sobě Kurvenala:
„Co máme činiti my hubení
dřieve než máme ztratiti pána a paní?
Já bych radější s nimi umřela,
mohla-li bych, a to bych neproměnila.
175 Ty můžeš dobře věřiti tomu.“
A tu se na to pitie rozpomenu.
Tamož do komory běžě
a toho pitie nikdiež nenaleze.
Tu stojec učini veliké lkánie,
180 řkúc: „Auve, Tristrame, milý pane,
bolí mě velicě nepokoj tvój,
vážilaf bych za tě život svój.
Neb ty a panna má
máta býti tak ztracena.“
185 I vecě velmi žalostivě
a poprosi hospodina milostivě,
aby ten, kto jim toho podal pitie,
musil sám svój život ztratiti.

3 doby dobyl, získal – 4 *vážil se* odvážil se – 5 *pojev* pojav – 7 *plavčí* lodník – 13 *přistavichu* se přistáli – 15 *jidechu* šli – 16 *vědě* vím – 22 *šenk* číšník – 24 *teď* zde; jedno jen – 26 *nepotáza* se nezeptala se – 28 *mněla*, by bylo domnívala se, že je – 30 o tom z toho; *sváda* svár, různice – 33 *poskyte* poskytl – 36 *na smysle něma* (duál) smyslů zbaveni – 38 *ižádný* žádný – 40 *byla sta* (duál) byli

46: domnívali se, že je přepadla... – 54 *túženie* zármutek, trápení – 55 *jechu se* začali; *obchoditi* stýkati se – 56 *obyčejnějie* častěji – 58 *milost* láska – 72 *nemocnost* neduživost – 73 *tuž* tu, tehdy

84 *skúšěnie* bolest, utrpení – 88 *bych věděla* kdybych věděla – 89 *bezživotie* smrt – 117 *pusiti* zkusiti – 120: a tak mě zbavil mé strasti – 140: věru, snad se bude snažit (porozumět) – 143 *vzpustiti* ponechat, svěřiti – 146 *sěde* usedla – 147 *pěče* starost – 148 *odjata* bez smyslů

149 *objat* pojat – 158 *ani pichu ani jechu* ani nepili ani nejedli – 160 *bezmále* téměř – 162 *nemože* nemohl – 163 *nedužiti* churavěti – 164 *v zlém bydle* v nedobrému stavu

165 *Kurvenal* panoš a spoluvychovatel Tristramův; *vzvědě* zvěděl – 166 *Brangenena* služka Izaldina, která s sebou tajně vezla kouzelný nápoj – 171 *hubení* ubozí – 176 *rozpomenu se* rozpomněla se – 178 *nenaleze* nenalezla – 184 *máta* (duál) máte

VÉVODA ARNOŠT

České zpracování této veršované epické skladby s tematikou rytířskou, napsané neznámým autorem podle středohornoněmecké předlohy z doby kolem roku 1300, vzniklo asi v 2. polovině 14. století, ale nelze vylučovat ani dobu dřívější.

Skladba líčí boje bavorského vévody Arnošta s jeho nevlastním otcem císařem Ottou. Historickým jádrem je tu nejspíše odboj švábského vévody Ludolfa proti císaři Ottovi I.